

E EN MENJAR

FOTOS: LAURA GUERRERO

“La tecnologia ha matat el periodisme i la bona taula”

Són les dotze del migdia i Néstor Luján fa vuit hores que treballa. Per consell mèdic es pren un whisky —no diré de quina marca— i em convida a compartir aquesta pausa tot parlant una mica de tot. El whisky és bo —molt bo— i la conversa

discorre pels camins de fluïdesa que un tan amigable company alcohòlic propicia mentre la Laura fa la seva feina preocupada pels reflexos del *flash* en els vidres dels quadres que omplen aquesta cambra presidida per una edició original

**Néstor Luján,
lliurat ara de
ple a fer
llibres, recorda
Destino amb
enyorança**

— “Hi ha tot de coses de les quals t'has de defensar, com l'ordinador o el cotxe” —

de l'Encyclopédie adquirida per 13.000 pessetes a una biblioteca conventual i amb els lloms esgarrapats per la vella gata amb nom de princesa de *Les mil i una nits* que es passeja amb aires de propietari per l'indret.

—Jaume Fabre—

Parla sense embuts, oblidant-se del magnetòfon i de tota la gent que pot sentir-se ofesa pel que pugui dir. Ni li passa pel cap de demanar veure el text de l'entrevista abans no es publiqui, i així et deixa sol davant la terrorífica Llei orgànica de protecció de l'honor, la intimitat i no sé quantes coses més que cada jutge interpreta segons el seu criteri. Si és sancionable publicar els pèls del pubis de la Chávarri però no els tendres pits de la Schiffer, ¿què pot passar si es posa en lletra impresa la riquesa d'adjectius que Luján dedica a Baltasar Porcel, a Solchaga o a la senyora Boyer?

El magnetòfon no l'amoïna gens perquè està acostumat a dictar, més que a omplir papers. Des del 1952 que no ha tocat una màquina d'escriure. Tot el que s'ha publicat amb la seva signatura ha estat dictat directament al mecanògraf, al linotipista o a la secretària.

Articles, llibres, tot. Parla en lloc d'escriure, i diu que és millor així perquè, si no, com a màxim escriuria a mà, i igualment li haurien de passar a l'ordinador. Detesta la tecnologia, que diu que ha matat l'esperit creatiu del periodisme i el bon gust dels productes naturals.

— Hi ha tot de coses de les quals t'has de defensar, perquè si no, te'n converteixes en una víctima, com l'ordinador o el cotxe. Surt més a compte anar amb taxi que mantenir un cotxe.

A poc a poc la conversa va rellicant cap als orígens i Néstor Luján comença a desgarnar els seus records:

— Sóc de la quinta del 43. Per un any no pertanyo a la del biberó. Quan van entrar els moros a Barcelona, tenia 17 anys i un batxillerat que la guerra m'havia interromput. En un any vaig fer quatre cursos, no perquè fos cap geni, sinó perquè a les autoritats acadèmiques els interessava treure-se'ns de sobre. Imagina't, si no, gent de 17 anys fent quart de batxillerat al costat dels de 14!

Fill de militar

Va néixer a Mataró, com les seves dues germanes, però no té cap mena d'arrels al Maresme. El seu pare era militar i estava destinat a Mataró com ho podia haver estat a un altre lloc. Quan va acollir-se a la Llei Azaña i es va passar a l'empresa privada, tota la família va anar a viure a Barcelona. Era l'any de l'Exposició Internacional i es van instal·lar en un pis de la plaça d'Urquinaona.

— En el batxillerat vaig conèixer l'Antoni Vilanova, que ha estat des d'aleshores el meu millor amic. A casa seva tenien una biblioteca impressionant i va ser gràcies als llibres que em deixava que em vaig afeccionar a la lectura. Quan el 1937 van començar els bombardeigs sobre Barcelona i la meua família vam anar a viure a casa d'uns parents, a Santa Maria de Martorelles, jo baixava sempre que podia a casa d'en Vilanova per proveir-me de llibres.

Luján va deixar l'adolescència a la guerra. Dels 14 als 17 anys, sense anar a l'escola més que uns mesos al principi, vivint en un petit poblet absolutament rural malgrat trobar-se a pocs quilòmetres de Barcelona.

— Durant la guerra, el meu pare, tot i que ja s'havia retirat, el van tornar a mobilitzar. Per haver combatut amb els republicans, els franquistes el van empresonar. Condemnat a vint anys, en va passar dos al castell de Montjuïc fins que el vam aconseguir treure gràcies a les influències de molts amics i especialment del propietari de l'empresa on havia treballat els anys de la República, que era el segon del Calviño i tenia molta influència. No solament es va moure per alliberar el meu pare, sinó que

— “Els franquistes van empresonar el meu pare, que era militar, per haver lluitat amb els republicans” —

mentre va estar a la presó ens va seguir passant el seu sou i em va deixar ocupar a mi el seu lloc a l'empresa. Així que a la tarda estava empleat en una fàbrica tèxtil i al matí estudiava Filosofia i Lletres, branca de romàniques.

La Universitat i tres anys de "mili"

Va començar per a Luján, aleshores, la segona guerra:

— Vaig estar tres anys al servei militar, i per això no vaig poder fer el doctorat. El 1942 em van suspendre les milícies universitàries, i després dels tres mesos de campament vaig haver de tornar a començar com a soldat de lleva.

— Per què?

— En realitat sempre he estat una mica maldestre, però a més jo no tenia gens d'esperit militar, cosa de la qual el meu pare estava molt satisfet. Portava l'estigma de ser fill d'un militar condemnat "*por auxilio a la rebelión*", que ja fa riure, i a més ja tenia les idees força clares, i no pas a favor del règim. Durant el campament no vaig saber estar amb la boca tancada. A cada tenda hi havia un espia que passava els informes sobre nosaltres, i els meus no devien ser gaire bons. Així que em van enviar a fer la *mili* com tothom i passar-m'hi 36 mesos.

Els records que li han quedat d'aquella Universitat, a part de les estones amb els amics, no són pas excel·lents, però tampoc lamentables:

— El panorama de la Universitat dels anys quaranta era desolador. De la Universitat Autònoma d'abans de la guerra gairebé no n'havia quedat cap professor, i encara sort que quan jo hi vaig anar encara no havien entrat els catedràtics sorgits de les primeres oposicions franquistes. A falta d'altre professorat, encara en quedaven alguns que havien estat ajudants abans de la guerra. Anys més tard va ser pitjor.

— En aquells moments, els qui estudiaven Filosofia i Lletres, ¿per què ho feien?

— El 50% eren noies. També ho feien els frares d'ordes dedicats a l'ensenyament. I alguns hi anàvem perquè, dintre del panorama general, encara era la Facultat més oberta. Els fills de funcionaris vinguts de fora, els de la burgesia catalana que havien lluitat amb Franco, els falangistes, anaven a altres facultats, com la de Dret. Hi havia cada personatge! En recordo un que es deia Becaria a qui un dia un bon amic meu, en Manuel Valls, li va dir, en broma: "*Oye, Becaria, que me han dicho que eres marica*". "*Y quién te ha dicho esto?*", li va preguntar: "*Vox populi*", contestà en Valls. I l'altre, indignat: "*A mí no me hables en catalán*".

Se'n va amb una gran facilitat per les branques i

cal anar-lo fent aterrar cap al fil conductor, però costa, perquè les branques són sovint més atractives que el bosc. Diu que ell, en concret, no pensava pas a donar mai classes quan es va posar a estudiar Filosofia i Lletres.

— En aquells moments de manca de professors a causa de la guerra, era relativament senzill per a un llicenciat en Filosofia i Lletres treure's unes oposicions i tenir plaça en un institut de batxillerat. Al meu curs vam començar només 31 alumnes. Però jo no tenia cap intenció de dedicar-me a l'ensenyament. No serveixo. Hi anava perquè les lletres eren el que més m'agradava. Ja somiava ser escriptor.

Això de ser escriptor, a casa seva no els feia gaire gràcia. La seva mare volia que fos metge.

— La pobra dona s'ha mort abans de poder veure com ingressava a l'Acadèmia de Medicina, encara que hi he arribat pel camí de les lletres, i no pel de l'exercici de la medicina.

— Amb els antecedents d'un pare empresonat i suspès a les milícies ¿no era difícil, aquells anys, trobar feina de periodista?

— Em va ajudar molt en Josep Vergés, a qui vaig conèixer l'últim any de la *mili*. L'Anna Maria Estelrich, filla del Joan Estelrich, era del meu curs a la Universitat. Quan es va casar, em va convidar a la festa, i allà vaig conèixer Vergés, que hi havia anat perquè era padrí del nuvi. Jo havia estat expulsat ignominiosament i violentament, amb pistoles, d'una revista universitària que editaven els del SEU i que es deia *Alerta*, i on ens havíem infiltrat "falangistes" tan valerosos com Antoni Vilanova, Manuel Valls, Joan Perucho o jo mateix. En Vergés coneixia la revista i ja s'havia fixat en el que escrivíem. En coincidir en el casament de l'Anna Maria Estelrich em va proposar de fer la crítica de toros a *Destino*, i quan vaig dir-li que encara em quedaven uns mesos de mili, em va dir que era igual. L'Eugeni Nadal, que feia de redactor en cap, ja no es trobava gaire bé i en Vergés em va dir que l'anés a ajudar a les tardes. *Destino* tenia un bagatge important de carrosses com l'Eugeni d'Ors, en Sagarra o en Pla, però no tenia redactors joves per fer la feina de cada dia a la redacció. Quan es va morir l'Eugeni Nadal el vaig substituir com a crític literari. A més feia de tot: tennis, ballet, la borsa, crítiques literàries i de toros i la música quan estrenava en Montsalvatge, perquè naturalment no la podia fer ell. Una secció d'informació ciutadana que vaig crear, que es deia "Al doblar la esquina", va ser molt polèmica. Jo tenia un petit sou i podia anar fent. En Vergés pagava poc, però pagava, cosa que no es pot dir d'algun dels diaris que es publiquen a Barcelona.

Luján parla amb gust, i amb enyorament, d'aquella primera etapa a *Destino*, tot i que la seva feina va ser molt més grisa que a l'etapa posterior.

— "**Josep Vergés em va ajudar a entrar en el periodisme en oferir-me la crítica de toros a Destino**" —

— En un moment donat les meves crítiques de toros van interessar molt el governador civil, que era un animal que es deia Correa Veglisson; era parent dels Güell marquesos de Comillas i era molt aficionat als toros. Em va cridar al despatx i vaig anar-hi aterroritzat, pensant que em fotria a la presó o una cosa semblant. Resulta que l'única cosa que volia era parlar de toros. També gràcies als toros em vaig fer amic del tinent coronel, i aquest, els últims mesos de mili, em va facilitar un permís. Només havia d'anar a signar, i algun cop, com que sèiem junts a la plaça de toros, fins i tot ell em portava el paper on havia de signar, perquè no hagués ni de passar pel regiment. Així que es pot dir que em passava revista a la plaça de toros. Eren uns temps molt pintorescos, molt més caòtics del que alguns han fet creure.

Després d'aquella primera etapa a *Destino*, i d'un breu parèntesi, Luján hi tornaria ben aviat per a una segona etapa en què va tenir un paper més destacat.

— El 1952 vaig anar a *El Noticiero Universal*, sense deixar *Destino*, en principi per fer-hi un diari que es va publicar durant el Congrés Eucarístic i que es deia *Pax*. En teoria el director era mossèn Cunill, però ell ja estava prou enfeinat amb bisbes i cardenals i qui el portava de fet era en Manuel Brunet. Jo hi vaig fer de redactor en cap. D'allà va néixer la *Gaceta Ilustrada*.

— Hi ha qui opina que en Manuel Brunet ha estat una mica un mite creat per en Vergés.

— No, en absolut. Era molt bo, molt, com a periodista. El que passa és que tenia unes idees molt carques. Però escrivia a raig i era d'una eficàcia extraordinària.

— Fins a quin punt el *Destino* de després del Congrés Eucarístic estava marcat encara pels seus orígens?

— *Destino* no va ser mai una revista falangista. En Vergés estava a Londres fent de professor i va anar a Burgos, perquè si tornava a Palafrugell durant la guerra, el pelen. Però de falangista no va ser-ho mai. La seva família s'havia arruïnat i havia marxat a treballar a la indústria tapera d'Algèria, i d'allà a Londres. A en Manuel Brunet l'havien anat a buscar a Palafrugell els del Sindicat de Periodistes de la FAI, encapçalats pel Navarro Costabella. Es va haver d'exiliar. Què havia de fer? En Monsatvatge també tenia motius per passar-se a les files d'en Franco: era nét d'un banquer i s'hi jugava la pell. De *Destino* cal mirar no solament l'origen, sinó tot el que va fer després. Per exemple: en Vergés va jugar la carta aliadòfila de manera plenament conscient. La família de la seva mare era d'origen francès —el seu segon cognom no és Barris, sinó Barrís—; gent que no anaven a missa, que parlaven sempre en català. I *Destino* va ser pràcticament l'únic mitjà d'aquí que va seguir una línia informativa favorable als aliats, amb en

Nadal —espanyolista borbònic— i en Brunet —catalanista— com a comentaristes d'Internacional. Ho va poder fer perquè era una revista pràcticament incontrolada, mentre que tota l'altra premsa va creure que els alemanys guanyarien. I quan van guanyar els aliats, se'n recordaren. No és que fessin gran cosa, però, en aquells moments, que els francesos donessin la Legió d'Honor a en Vergés, o que vingués l'ambaixador a la revista, o que el consolat nord-americà aquí ens convidés, eren coses que tenien un significat. I moltes més coses, cal recordar, d'aquell *Destino* de la postguerra: l'Antonio Espina, que havia estat condemnat a mort perquè era governador civil de Palma de Mallorca el 18 de juliol, quan va sortir de la presó escrivia la crítica literària a *Destino* amb el pseudònim de Ruiz Soto, pseudònim que les autoritats franquistes, naturalment, tenien perfectament identificat. No vull justificar res, però no es poden mirar les coses com les miren els francesos: si haves estat resistent o no. Al Lequica li he sentit dir a la tertúlia d'en Zonzunegui que quan es va votar en Pétain ho va fer el 85% dels diputats. Després es diu que els col·laboracionistes eren quatre...

El 1958 va agafar la direcció de *Destino*, i la va haver de deixar el 1975, després d'una jugada històrica del ministeri d'informació franquista, disposat com fos a liquidar un setmanari que havia esdevingut altament molest.

— A *Destino* jo vaig ser un peó. M'ho vaig passar bé. Va lligat a la meua joventut, però també va lligat al desllorigament que va suposar la venda de la revista per en Vergés. En realitat, l'autèntic director de *Destino* va ser sempre en Vergés. Ell era qui decidia els col·laboradors i qui tenia les idees sobre el contingut de la revista.

— ¿I va ser ell, també, qui va escriure la cèlebre carta al director "El catalán se acaba", de tan funestes conseqüències? Es diu que va ser una idea d'ell per crear polèmica i augmentar les vendes.

— Ja pots comptar! Un xicot que treballava a la Dirección General de Prensa em va dir: "Si jo la vaig veure fer...!". Va ser una trampa maquiavèlica. De Maquiavels de via estreta, però Maquiavels! Vam picar perquè efectivament en Vergés hi veia possibilitats de polèmica i d'animar la revista, però el govern la va fer servir per fer-nos mal on més ens podia doldre. Ja que no trobaven la manera d'atacar-nos pel que realment els molestava, ho van fer, cinicament, per una carta al director que atacava Catalunya... escrita per ells mateixos. L'assumpte, com és prou sabut, va anar al TOP i va arribar al Suprem. Codemnat, vaig haver de deixar la direcció de *Destino*. Va haver-hi dos vots particulars en el Suprem, perquè una condemna en el TOP no tenia aquell privilegi que si és la primera vegada que et condemnen no fas presó. Dos magistrats van condicionar el seu vot, per obtenir la unanimitat, al fet que em donessin la condicional. El Jiménez Quílez, director general de premsa, molts anys després em va dir que havia influït molt perquè no m'empresonessin, però jo ja sabia que qui havia influït havia estat el vot dels magistrats, i no ell. "Si hubieras pedido que se te conservara el cargo, te hubiéramos concedido la gracia". "Pues yo, después de las putadas que me hicisteis, preferí devolveros una putadita y no pedirlo, para que constara que me habíais echado". I aquella no va ser l'única sanció. A l'època de director vaig acumular dotze expedients sancionadors. Tot és relatiu. Ara em diuen que sóc de dretes, però mentre el collonut Felipe González anava tocant el cul a les noies de l'aristocràcia a la romeria del Rocío, jo, cony!, estava assegut al *banquillo* del TOP i condemnat a dos anys de presó. Ningú no pot jutjar...

Acabada l'aventura de *Destino*, Luján va tornar al *Ciero*, on ja havia estat des del 52 fins al 58:

— Hi vaig tornar com a col·laborador i membre d'una mena de consell de redacció, els anys 67-68. Vaig anar-hi a través del que quedava dels Peris Mencheta. En Miquel Vall, gendre de Porcioles, em va acollir molt bé.

Porcioles

Ara que la mort de l'alcalde Porcioles ha obert una polèmica sobre la seva figura, Luján no s'està de dir-hi la seva, tot recordant aquells temps del *Ciero* propietat de l'alcalde.

— Si no hagués estat per Porcioles, no hi hauria hagut ni sardanes. Quan el van nomenar, després de l'alcalde Simarro, es va trobar que com qui diu encara hi havia runa a la plaça de Catalunya. Va saber aprofitar la seva amistat amb Franco per obtenir coses per a Barcelona.

— Va fer força diners, a l'època d'alcalde...

— **"Això de la nouvelle cuisine és un desastre. No hi ha beixamel que no t'hi posin tàperes, o llorer, o vinagre" —**

Mig centenar de llibres

Néstor Luján i Fernández va néixer a Mataró el 1922. Llicenciat en Lletres el 1943, començà a exercir tot seguit el periodisme a la revista *Destino*, de la qual esdevingué redactor en cap el 1949 i director el 1958. Ho va ser fins que el 1975 va haver de cessar per sentència ferma del Tribunal Suprem derivada d'un processament pel TOP franquista. Rehabilitat, va poder tornar a *Destino* per una breu temporada. Vinculat també en dues etapes a *El Noticiero Universal* (1952-58 i 1967-68), ha estat col·laborador habitual de diversos diaris i revistes. Va dirigir la revista *Historia y Vida* entre 1975 i 1992.

La seva producció bibliogràfica és molt extensa (al voltant del mig centenar d'obres) i centrada en cinc menes de llibres: els de tauromàquia, els de gastronomia, els de viatges, els que tracten la vida quotidiana, i els de gènere històric. Ha publicat indistintament en català i en castellà i algunes obres seves han estat traduïdes a diversos idiomes, entre ells el japonès. Sense afany d'absoluta exhaustivitat però sí de relació gairebé completa, cal esmentar entre els del primer apartat *De toros y toreros* (1947), *Historia del toreo* (1954, reeditada el 1993) i *Tauromaquia*. L'apartat de gastronomia és un dels més extensos: *Las recetas de Pickwick* i *Nuevas recetas de Pickwick* (1969), *El libro de la cocina española* (1970), amb Joan Perucho, *Los vermouths, los bitters y las tapas* (1977), *El libro del chocolate* (1979), *El menjar* (1979), *Carnet de ruta* (1982), *La cuina catalana* (1982), *Viaje por las cocinas del mundo* (1983), *El arte de comer* (1983), *El libro del chocolate* (1984), *El libro del brandy y los destilados* (1985), *La cocina moderna* (1985), amb la seva dona, Tin Luján, *La cuina moderna a Catalunya* (1985), *Historia de la gastronomía* (1988) i

— Els seus gendres sí que van fer bons negocis. Ell en va treure profit, però sense haver de portar la iniciativa. Moltes coses que es feien ell no les autoritzava, però usaven el seu nom. El problema d'aquests homes és l'entorn. Els passa com a aquell governador civil de Barcelona que es deia Portela Valladares, que trucava al Casino i deia: "*Dile a Pepe, el croupier, que me ponga 1.000 pesetas al número 12*". I al cap d'una estona el trucaven i li deien: "*Qué casualidad, don Manuel, ha salido el número 12! Tiene usted aquí, a su disposición, 37.000 pesetas*".

El premi Nadal

La vida de *Destino* va estretament lligada a la de l'editorial del mateix nom i al premi literari que amb el nom d'Eugenio Nadal, que havia estat redactor de la revista, havia creat Josep Vergés.

— Vaig entrar al jurat quan en Masoliver, em sembla que a la tercera convocatòria del premi, estava de corresponsal de *La Vanguardia* a

l'Orient Mitjà en el moment dels enfrontaments més forts entre el nou estat d'Israel i els terroristes. Com que arribava el dia abans de la concessió, jo vaig llegir els premis i quan va ser aquí li vaig dir la meua opinió sobre els quatre o cinc llibres millors. Van tenir la gentilesa de convidar-me al dinar i vaig seguir fent de substitut del Masoliver fins que es va decidir ampliar el jurat i lògicament vaig ser jo qui hi va entrar de ple dret.

— En Vergés ¿influeïa en la tria dels premiats? — Tenia molt poca vista. Sempre triava el pitjor. Tenia un gust molt selecte, però molt poca visió comercial. De tota manera no hi havia gaire problema per triar el millor, perquè el problema era trobar una obra bona entre totes les presentades.

Periodisme gastronòmic

— No és empipador, després de tot el que ha fet, passar a la història com a periodista gastronòmic?

— I com a periodista taurí... La meua *Historia del toreo* vaig llegir l'altre dia que ja el consideren un clàssic.

— Com va començar això d'escriure sobre gastronomia?

— Quan em van començar a caure expedients, a *Destino*, em vaig inventar el pseudònim de Pickwick i vaig començar a escriure el "Carnet de ruta", perquè vaig pensar: "Almenys això no m'ho prendran mai". Un amic em va fer una broma sinistra: va escriure una falsa carta signada pel Jiménez Quilez, director general de Premsa, comunicant-me que m'obrien un expedient per haver escrit que la salsa espanyola no era de les millors del món. Vaig ser el primer a fer periodisme gastronòmic de manera regular.

Luján, solter impenitent, es va casar el 1973, quan ja tenia 51 anys. Ara que ja ha fet els setanta, la seva activitat no minva gens. Sempre volta, sempre escriu, i alguna estona s'amaga a l'hotel Boix.

— Aquest estiu he estat a Anglaterra i a França per documentar-me sobre la reina Margot, Margarita de Valois, reina de Navarra i de França, esposa d'Enric VI, un personatge apassionant i molt poc conegut sobre el qual estic escrivint un llibre. Després d'aquest viatge, he de dir que he menjat més bé a Anglaterra que a França. Hi ha coses immutables, com una beixamel, que té això, això i això, i prou. Però ara, amb la *nouvelle cuisine* francesa, no hi ha beixamel que no t'hi posin tàperes, o llorer o vinagre. Això de la nova cuina és un desastre. A Anglaterra, contràriament a la imatge que molta gent en té, es menja estupendament. Si vas a restaurants cars, és clar, i que facin cuina anglesa. Hi ha el millor be i el millor bou blanc

continua a la plana següent

— **"En realitat, a *Destino* jo vaig ser un peó. L'autèntic director va ser sempre en Vergés"** —

del món. Ara, si això t'ho menges amb cireres i gerds i crema agra, llavors és una merda. Però si t'ho menges amb forma de *rosbeef* i amb unes patates al vapor, llavors...! I la mostassa és una mostassa increïble... A França ja es menja bé, ja, però ara tot està pervertit. Vaig estar en un restaurant de dues estrelles francès... i picava tant, tot. No sé com podem menjar-nos segons què. Queda, és clar, la gent que sap cuinar, o millor dit, que sap rematar els plats: el Bocusses a França, l'Arzak, d'Espanya... Fent una comparança diria que hi ha toreros que rematen les passades, i altres que no. És difícilíssim. Com allò que es deia del classicisme, que quan una frase està ben feta no hi sobra ni un punt ni una coma ni un adjectiu ni res. Només podia ser d'aquella manera. Reconec que aquesta és una actitud conservadora, i que la poesia surrealista o l'art abstracte poden ser de mil maneres i a la vegada de gran qualitat, però és com ara veig les coses.

— Més conservador que la cuina tradicional ja no hi ha res...

— Sí, ara, segurament com a reacció, hi ha qui defensa el retorn a una cuina ben senzilla, casolana, i és veritat que un trinxat amb rosta pot ser estupend. Quan jo començava a fer crítica gastronòmica, ja hi creia, en els plats de sempre: el Peruchó i jo vam fer un llibre que es deia *La Cocina Española* i ha estat traduït fins i tot al japonès. Ens pensàvem aleshores que es perdria, la cuina del país. Era un moment que s'estava imposant això que se'n diu cuina internacional: un llenguado *meunière*, la salsa tàrtara... Però ens vam equivocar, perquè a tot arreu s'han conservat els plats autòctons. Tu vas a Bilbao i saps on pots menjar un bon bacallà a la llauna, i te'n vas a Conca i encara hi haurà un lloc on et faran el *morteruelo*. I com que amb això de les autonomies s'ha convertit gairebé en una qüestió institucional, a vegades s'han fet unes marranades espantoses. Però les institucions en coses d'aquesta mena s'equivoquen poc...

— Doncs en Jordi Pujol és una de les persones amb pitjor cultura gastronòmica de l'Univers...

— Potser no sap distingir un plat bo d'un que no ho és, però sap distingir un plat català d'un que no ho és. Si és ell qui decideix, és veritat que el menjar pot ser horripilant, però es deixa guiar.

Els llibres

El llibre que prepara Luján sobre la reina Margot s'afegirà a la seva bibliografia sobre reines famoses pels seus excessos sexuals i sobre amants reials, un tema del qual sap treure excel·lent suc literari i que probablement quedarà com un dels capítols millors de la seva heterogènia obra, o almenys com un dels de més èxit. Els seus llibres sobre Maria Antonieta, Maria Vetsera i la Pompadour es reediten i es

tradueixen a d'altres idiomes. Hi sap tractar els aspectes més escabrosos de la vida cortesana amb una traça esquisida per dir i no dir. Accepta l'elogi i demostra compartir l'opinió del crític:

— Jo crec que el millor llibre que he escrit és el que vaig fer sobre l'episodi de Mayerling. Penso que la novel·la històrica ha de consistir a convertir en històriques situacions inversemblants, com deia l'Alexandre Dumas. Però malgrat el que m'agrada aquest tipus de literatura que recrea el passat històric, el que em fa més il·lusió és la novel·la. La meua segona joventut va començar als 65 anys, en escriure una novel·la i veure que m'ho passava molt bé. Em van donar els 15 milions de pessetes del premi de la Junta de Extremadura *limpios de polvo y paja*. Primer els d'Hisenda se'n volien endur un bon tros, però el Rodríguez Ibarra va fer que em tornessin el que m'havien descomptat. La vaig escriure en dotze dies, dictant. Explica l'adaptació als horts sevillans de tots els productes americans, que és la cosa més important que ha passat a Espanya al segle XVI: el tabac, la coca, el tomàquet... L'altre dia vaig veure que un professor peruà la citava.

Luján ha escrit una mica de tot, cap tema no l'espanta. La higiene, el cafè, el París de la Belle Époque, els vins de la Borgonya, l'origen de les frases fetes, els gats i els gossos... Tant li fa. L'any passat en va publicar set, de llibres.

— Quin va ser el primer?

— *De toros y toreros*. Uns que es deien *Los Amigos del Libro* m'ho van editar l'any 47. Era un francès que estava casat amb una filla d'en Cambó, una filla no legítima, però a qui Cambó va tractar com si ho fos. El segon va ser la *Historia del toreo*, un llibre de molt èxit que es va publicar per primer cop el 1954 i del qual ara se n'ha fet la tercera edició, amb un capítol de continuació des del 66 fins ara fet per en Juan Antonio Polo, fill d'aquell famós catedràtic de Dret Mercantil.

Ara ha acabat un llibre sobre els hostals de Barcelona i prepara la segona part de *Cuento de cuentos*, que recollia els articles publicats a *Historia y Vida* sobre l'origen d'algunes paraules i frases proverbials i que ha estat un altre dels seus grans èxits: ja va per la tercera edició. Vol recollir en llibre, a més, els articles que sobre els anys quaranta ha estat publicant a *Set Dies*, el dominical d'*El Observador*.

— També treballo en un que comença la nit del 6 d'octubre i s'acaba el 18 de juliol. Un llibre de vivències. Políticament hi entraré poc, però explicaré la paradoxa que en el moment de catalanisme més important les coses que aquí més interessaven eren els boxadors filipins i cubans, el tango, el *cante jondo*, l'estrena de *La hija de Juan Simón*, amb l'Angelillo, que era de Madrid... Al *Mirador* el Sebastià Gasch no escrivia d'altra cosa que de la Carmen Amaya i

Mig centenar de llibres

Diccionario Luján de gastronomía catalana (1991).

Pel que fa a les guies i llibres de viatges cal destacar una *Guia de la Costa Brava*, el *Viaje a Francia* (1968) i *les tres glorioses* (1992). Com a estudis de la vida quotidiana, han d'esmentar-se els seus dos llibres sobre bèsties casolanes —*Història de los animales de compañía* (1985) i *Historia del perro y el gato* (1988)—, l'estudi sobre *La vida cotidiana en el Siglo de Oro español* (1988), *El frío, el calor y la higiene* (1992) i *Cuento de cuentos* (1992), que recull els seus articles publicats a *Historia y Vida* sobre l'origen d'algunes frases fetes i del qual prepara un segon lliurament. També enllesteix un llibre sobre els hostals de Barcelona. Finalment, en els llibres de caràcter històric hi figuren tant reculls d'articles, com *En la cabecera de los protagonistas de la historia* (1978), que agrupa els que va publicar a la revista *Jano*, com assaigs, novel·les i obres que barregen els dos gèneres creant-ne un de nou, molt personal, al qual s'ha dedicat amb especial intensitat els últims cinc anys: *Y Musolini creó el fascismo* (1971, amb Lluís Bettónica), *La Belle Époque* (1977), *Decidnos, ¿quién mató al conde?*, premi Internacional Plaza y Janés 1987, *Por ver mi estrella María* (1988), *Madrid de los últimos Austrias* (1989), *Casanova o la incapacidad de perversión* (1989), *Temps que passa, gent que queda* (1989), *A Mayerling, una nit* (1990), *La puerta de oro* (1990, premi Encuentro Extremadura y América), *El collar de María Antonieta* (1990), *Los espejos paralelos* (finalista del premi Planeta 1991), *La folla jornada* (1991), *Mitges negres* (1992), *En campos de pluma* (1992), *La mujer que fue Venus* (1993), *La otra marquesa de Pompadour* (1993). Prepara un llibre d'evocacions personals sobre el període 1934-1936 i un altre sobre la reina Margarita de Valois.

— “Ara treballo en un llibre de vivències sobre el període que va del 6 d'octubre al 18 de juliol” —

l'Argentinita. Pesava molt més la cultura castellana, si es que es pot parlar de cultura castellana. Ara és molt diferent, estem més civilitzats.

Periodisme d'abans, periodisme d'ara

— En què ha canviat, l'ofici de periodista?

— No sé si el periodisme d'ara és millor o pitjor que el d'abans. Però si m'haig de pronunciar, jo diria que abans era millor, perquè encara es beneficiava del fet que podien existir notícies, gent que sabia coses que els altres no sabien: l'Antonio del Cerro, el Jaime Arias.. Ara tothom ho sap tot. El periodisme, fins que no hi va haver escoles de periodisme, s'havia de nodrir de gent

a penes alfabetitzada, sense ganes d'ofendre ningú, però ara que ja és a una pila d'Universitats, les coses no han canviat pas gaire. Per exemple, en un llibre meu que hi havia una errada a la solapa (deia 1662 en lloc de 1622) la meitat de les crítiques van sortir donant com a bona la data. Però no culpo pas els crítics. Mentre les crítiques no es paguin bé, no es pot demanar que una persona hi dediqui quatre dies. El periodisme d'abans estava compost bàsicament de gent de ploma que tenien altres feines i s'ajudaven en els seus ingressos publicant articles als diaris als quals donaven el millor de la seva producció. Ara això ja no té sentit. És un altre estatus.

I un cop més surt una de les seves obsessions:

— Jo crec que el que més ha perjudicat el periodisme és la tecnologia. Tinc un amic de 90 i pico d'anys que diu que viu gràcies a una ampolla de Gordon's abans de dinar i una altra abans de sopar. Un dia va venir a dinar aquí a casa, fa més de vint anys. El vaig trobar desolat: "Esto se acaba... Ha salido una errata en la primera página del Times". Ara surten les que vulguis, amb les noves tecnologies, i quan els componien a mà no n'hi havia cap, d'errada. No paga la pena fer grans despeses en tecnologia. Seria molt millor que tothom escrivís amb ploma d'oca i digués coses més intel·ligents, encara que sortís més tard. *Destino* va arribar a tirar 60.000 exemplars i era un producte fet amb mitjans artesanals. Ara seria una revista impensable. En periodisme passa una mica com amb el menjar: Jo vaig deixar de prendre llet quan van treure les vaqueries del carrer d'Aribau. Oh, és que les vaques estaven totes malaltes!, deien. Sí, però la llet tenia gust de llet. I no voldria fer la crítica fàcil de dir "*cualquier tiempo pasado fue mejor*". No és que cregui que les dones abans eren més maques, entre altres coses perquè a mesura que et vas fent gran et vas tornant més indulgent amb les dones i, com deia en Pla, si arribes als noranta anys t'agraden totes.

I posats a parlar del cos de les dones, Luján troba una nova branca per on disgreir:

— M'agradaria escriure un llibre sobre el cos humà. Mai la gent no havia estat tan lletja com ara... Aquests cossos que es creuen perfectes no tenen res a veure amb les mides de la Venus de Milo, la Maria Antonieta o la Marilyn Monroe. I posats a parlar altre cop de llibres, nova digressió:

— També m'agradaria fer una novel·la sobre el Ruiz Mateos, si es morís abans que jo. Un home que se'n va al casament de la filla de la Presyler a comunicar-li gestualment al seu actual marit el que tothom ja sap des de fa temps, ha de ser un personatge molt curiós. Fa el *clown* shakespearà. No pot ser tan imbècil com fa veure. És el país que és imbècil. Oi que és bo, aquest whisky? ●

— "M'agradaria escriure una novel·la sobre el Ruiz Mateos. No pot ser tan imbècil com fa creure" —